Στρογγυλό τραπέζι της «Ε»: τρεις πολιτικοί και δύο καθηγητές συζητούν για τα εθνικά θέματα

Μ. Εβερτ: Όλοι μαζί να βρούμε το όραμα που θα μας εμπνεύσει

Κ. Σημίτης: Σχεδιασμός αλλά και αλλαγές με όραμα 10ετίας

Μ. Παπαγιαννάκης Απόλυτη συναίνεση στα εθνικά ζητήματα

Ναι στο δρόμο του Μάαστριχτ Οχι στο μονόδρομο της λιτότητας

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΟΥ

«Η ΕΠΙΤΕΥΞΗ για την Ελλάδα, αν θέλει να παραμείνει στον κεντρικό σημερινό πυρήνα της ενωμένης Ευρώπης, των στόχων που έθεσε η συνάντηση των Ευρωπαίων ηγετών στο Μάαστριχτ, είναι μονόδρομος. Δεν είναι όμως μονόδρομος η λιτότητα και μάλιστα η μονόπλευρη».

Αυτό είναι το συμπέρασμα του δεύτερου μέρους της συζήτησης στρογγυλής τραπέζης που οργάνωσε η «Ε» με τη συμμετοχή τριών πολιτικών, των κ. Μ. Εβερτ, Κ. Σημίτη και Μ. Παπαγιαννάκη και δύο καθηγητών του Πανεπιστημίου Αθηνών, του οικονομολόγου Τ. Γιαννίτση και του κοινωνιολόγου Κ. Τσουκαλά.

Οι «πέντε» όμως έχουν και προτάσεις, που, παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις τους, συγκλίνουν σε πολλά σημεία:

Επικρίνουν άμεσα ή έμμεσα τη σημερινή κυβερνητική πολιτική ως κοινωνικά άδικη αλλά και ως κοντόθωρη και ατελέσφορη.

Μιλούν για την ανάγκη ενός εθνικού οράματος και μιας αναπτυξιακής στρατηγικής. Για την ανάπτυξη της παιδείας, της έρευνας και της τεχνολογίας, ως πρώτης προτεραιότητας.

Για την πάταξη της παραοικονομίας και τη φορολογική μεταρρύθμιση, ούτως ώστε να υπάρχει δικαιοσύνη στην κατανομή των βαρών.

Για τη μείωση και τον εξορθολογισμό, όχι όμως και την εξουδετέρωση του δημόσιου τομέα.

Για την κοινωνική αλληλεγγύη και την αποφυγή της κοινωνίας των δύο τρίτων.

Για την εκ των ων ουκ άνευ προστασία του περιβάλλοντος.

Θέλουν την Ελλάδα συμπρωταγωνιστή και όχι ουραγό της ενωμένης Ευρώπης και υποστηρίζουν τόσο τη συναίνεση όσο και τη διαφωνία, φτάνει η τελευταία να μην είναι αυτοσκοπός, για να δικαιολογεί την ύπαρξη όσων είναι άφωνοι ή ανίκανοι. Θυμίζουμε στους αναγνώστες, ότι στο πρώτο μέρος της συζήτησης για τα εθνικά θέματα που δημοσιεύσαμε χθες, οι συνομιλητές εξέφρασαν τον φόβο τους για το ενδεχόμενο μιας εθνικιστικής υστερίας που οδηγεί σε εθνική απομόνωση κι αντιπρότειναν τη χάραξη μιας μελετημένης δημιουργικής επιθετικής εθνικής πολιτικής, που θα ιεραρχεί τους στόχους της, θα προστατεύει και θα προωθεί τις συμμαχίες μας και θα αξιοποιεί τη σχετικά ισχυρή θέση της Ελλάδα στον βαλκανικό χώρο. Αναλυτικά, το δεύτερο μέρος της συζήτησης για τη μετά το Μάαστριχτ εποχή για την Ελλάδα, έχει ως εξής:

«Ε»: Η συνάντηση των Ευρωπαίων ηγετών στο Μαάστριχτ έθεσε μια σειρά από προϋποθέσεις, για να μπορέσει ένα σημερινό κράτος-μέλος της ΕΟΚ να συμμετάσχει ισότιμα στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Τα ερωτήματα προς εσάς είναι:

☐ **Η εκπλήρωση** αυτών των προϋποθέσεων είναι ή όχι μονόδρομος για την Ελλάδα, άρα και για κάθε προτεινόμενη πολιτική;

☐ **Σημαίνει** αυτός ο μονόδρομος αναγκαστική λιτότητα για όλους; Και δικαιολογεί την εφαρμοζόμενη στην πράξη μονόπλευρη λιτότητα;

☐ **Οι στόχοι** της Ελλάδας μπορούν να επιτευχθούν μόνον μέσω της εισοδηματικής πολιτικής ή απαιτείται ταυτόχρονα ένα εθνικό όραμα ή σχέδιο ανάπτυξης, που να απαντά στο ερώτημα «ποιες είναι οι πραγματικές δυνατότητες και τα όρια, ποια τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας στην Ευρώπη και στον κόσμο»;

☐ **Ποιες είναι** οι δυνατότητες και τα όρια της κοινωνικής και πολιτικής συναίνεσης; Στην Ελλάδα τσακώνονται οι πάντες, καλλιτέχνες, πολιτικοί, σεισμολόγοι και συνδικαλιστές. Εχουν πάντα αντικείμενο οι διαφωνίες τους; Και έχουμε το περιθώριο του κατακερματισμού των λιγοστών αξιόλογων δυνάμεων που διαθέτει η χώρα σε όλους τους τομείς;

Στα ερωτήματα αυτά, καθώς και σε ό,τι άλλο σχετικό με το θέμα εσείς νομίζετε, θέλουμε την άποψή σας.

Τ. ΓΙΑΝΝΙΤΣΗΣ: Η περίοδος που ακολουθεί μάς βάζει μπροστά στα πιο κρίσιμα προβλήματα που έχει αντιμετωπίσει μεταπολεμικά η ελληνική οικονομία. Και τούτο γιατί πρέπει να πετύχουμε μια διαδικασία προσαρμογής της οικονομίας μας, σε μια σειρά καταναγκαστικούς στόχους, από τους οποίους βρισκόμαστε αρκετά μακριά. Ενώ ταυτόχρονα έχουν σαφώς μειωθεί τα παραδοσιακά εργαλεία πολιτικής, μέσω των οποίων η ελληνική οικονομία πετύχαινε τις προσαρμογές της στις πίεσεις που προέκυπταν από τις διεθνείς εξελίξεις.

Στον ορίζοντα της ευρωπαϊκής οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης εκτός από τον παραδοσιακό προστατευτισμό ορισμένων προϊόντων μειώνεται και ο ρόλος της πιστωτικής, της νομισματικής και της δημοσιονομικής πολιτικής. Και δεν είναι τυχαίο, ότι το μόνο εργαλείο που χρησιμοποιείται πρακτικά σήμερα είναι η εισοδηματική πολιτική, που δημιουργεί και τις περισσότερες κοινωνικές εντάσεις.

Ομως, η σταθεροποιητική εισοδηματική πολιτική, με την ένταση και στον χρονικό ορίζοντα που ασκείται, είναι για πολλούς λόγους αδιέξοδη. Γιατί δεν θίγει διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και δεν κάνει τίποτα για να αποτρέψει την παραγωγική συρρίκνωση στης χώρας. Επιπλέον, η μείωση του εισοδήματος ορισμένων μεγάλων κοινωνικών κατηγοριών δεν είναι μόνον κοινωνικά άδικη, αλλά και διαβρωτική από τη σκοπιά της οικονομικής δυναμικής.

Τι μπορούμε λοιπόν να κάνουμε;

Κλειδί, η γνώση

Το πεδίο στο οποίο παίζεται η διαμόρφωση της ανταγωνιστικότητας στις χώρες τις ευρωπαϊκές, είναι ο χώρος της τεχνολογίας, της γνώσης, της ποιότητας της αναβάθμισης των παραγωγικών διαδικασιών. Και νομίζω ότι εκεί είναι ένας χώρος ενός τεράστιου κενού, το οποίο έχουμε στην οικονομία και στην οικονομική πολιτική μας. Ειναι κατά τη γνώμη μου ο μόνος ρεαλιστικός χώρος να προχωρήσει κανείς μέσα από τους περιορισμούς που έχει, μέσα από τα εμπόδια που έχει, μέσα από την απουσία μιας ευρύτερης κουλτούρας και εμπειρίας στο επίπεδο αυτό, ιστορικά θα έλεγα, στην Ελλάδα. Με την έννοια της προώθησης των παραγόντων εκείνων, που ενισχύουν την παραγωγικότητα της οικονομίας που ενισχύουν τα τεχνολογικά στοιχεία και τους παράγοντες που συνδέονται μ' αυτούς. Ενα πρόσθετο σημείο που θα έβλεπα είναι αυτό της αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής και της μονομερούς φορολογικής επιβάρυνσης. Ακόμα και αν αφαιρέσω πλήρως τη διάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης, δεν μπορούσε οικονομικά να πετύχουμε τους στόχους μας, όταν η επιβάρυνση επιμερίζεται σε τμήματα μόνον της κοινωνίας και όταν επιπλέον το κράτος είναι κοινωνικά μπλοκαρισμένο στο να αντλήσει κρίσιμους πόρους για να δημιουργήσει την απαραίτητη αναπτυξιακή υποδομή και δραστηριότητα.

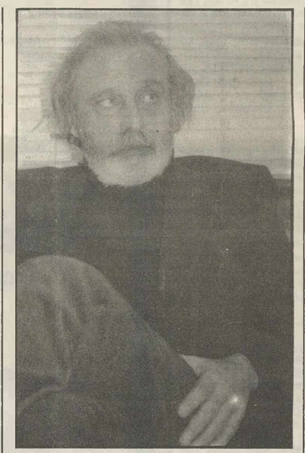

Κ. Τσουκαλάς: Να μείνουμε μια επιεικής κοινωνία

Μ. ΕΒΕΡΤ: Οι στόχοι που ετέθησαν για την Ελλάδα από το Μάαστριχτ μπορεί να είναι ποσοτικοί, μείωση του ελλείμματος, μείωση του χρέους, μείωση του πληθωρισμού, δεν μπορούν όμως να επιτευχθούν παρά μόνο με ποιοτικό τρόπο.

Οι παρατηρήσεις μου σχετικά με αυτή την ποιοτική διάσταση του προβλήματος είναι:

Πρώτον, ακολουθείται σήμερα μια συσταλτική πολιτική, άλλοι την ονομάζουν πολιτική λιτότητας για να ισορροπήσει η οικονομία. Αυτή η πολιτική ήταν απαραίτητη για κάποιο χρονικό διάστημα, δεν μπορεί όμως, να συνεχίζεται επ' άπειρον. Από ένα σημείο και πέρα πρέπει να αρχίσει η μείωση των ελλειμμάτων να επιτυγχάνεται, με την αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας, δηλαδή μέσω των επενδύσεων και της παραγωγικότητας. Κινδυνεύει, εάν συνεχιστεί η πολιτική της ισορροπίας της οικονομίας σε μικρότερα μεγέθη, να οδηγηθούμε σε αυξήσεις των ελλειμμάτων αντί σε περιορισμούς τους.

Η δεύτερη παρατήρηση είναι ότι πράγματι ο δημόσιος τομέας είναι διογκωμένος. Ως προς τον παραγωγικό τομέα, γίνεται μια μεταφορα, μια μείωση του δημόσιου τομέα. Εδώ πρέπει να προσέξουμε τον εξής κίνδυνο: Μπήας με τη μετακίνηση αυτή, με τη μείωση, τη συρρίκνωση του δημόσιου τομέα, δεν κατορθώσει ο ιδιωτικός τομέας να καλύψει τον αντίστοιχο χώρο και έτσι επιτύχουμε μια ισορροπία σε χαμηλότερο επίπεδο κι αυτό είναι επικίνδυνο.

Η τρίτη παρατήρηση, που θεωρώ ότι θίγει και το πιο σημαντικό ζήτημα, είναι, να μελετήσουμε, συζητήσουμε και αποφασίσουμε – και αυτό δεν το έχουμε κάνει – ποιος θα είναι ο στρατηγικός ρόλος, ο παραγωγικός ρόλος της Ελλάδας, όχι μόνο στην Ευρώπη του Μάαστριχτ αλλά σε όλο τον κόσμο. Να βρούμε ποια είναι τα συγκριτικά μας πλεονεκτήματα.

Η δουλειά αυτή δεν είναι μια απόφαση που μπορεί να πάρει μια κυβέρνηση από μόνη της ή ένα κόμμα.

Σήμερα δεν υπάρχουν πια οι μεγάλες ιδεολογικές διαφορές του παρελθόντος. Πολλές φορές ερχόμαστε σε αντιθέσεις μεταξύ μας για να δικαιολογήσουμε απλά και μόνο την παρουσία μας.

«Να βρούμε κοινό όραμα»

Δεν λέω, θα υπάρχουν πάντα διαφορές στις επιμέρους επιλογές και στις διαδικασίες. Αυτόν όμως τον στρατηγικό στόχο που έλεγα πριν, αυτό το όραμα που θα εμπνεύσει τον λαό μας, πρέπει να το επεξεργαστούμε και να συνεισφέρουμε σε αυτό όλοι μαζί, κυβέρνηση, κόμματα, κοινωνικοί φορείς, ο επιστημονικός και πνευματικός κόσμος.

Ενα όραμα που θα μπορεί να καταστήσει τον Ελληνα Ευρωπαίο και αν είναι δυνατό θα έλεγα να καταστήσει και την Ευρώπη ελληνική ή ελληνιστική.

Παίρνοντας υπόψη τη γεωγραφική θέση της Ελλάδας, τον χαρακτήρα του Ελληνα, ακόμα και τις κλιματολογκές συνθήκες, θα έλεγα ότι ο τομέας των υπηρεσιών, τουρισμός, πολιτισμός, διεθνές τραπεζικό σύστημα, διεθνές εμπόριο, διεθνές ασφαλιστικό σύστημα, υλοποιούμενα όλα αυτά από μικρομεσαίες ευέλικτες επιχειρήσεις, θα μπορούσε να είναι μια επιλογή. Αλλά και πάλι αυτή είναι μια δική μου τοποθέτηση. Και κανένας μας δεν πρέπει να προσκολληθεί σε μια θέση, αλλά πρέπει να μπορέσουμε να βρούμε μεταξύ μας κοινούς παρονομαστές.

Ουσιαστικά, τόσο σε ό,τι αφορά τους μακροπρόθεσμους στόχους, όσο και τους άμεσους, οι δυνατότητες πολλαπλών επιλογών έχουν περιοριστεί. Χρειάζεται συνεννόηση. Και επειδή λέγονται ορισμένα πράγματα για το κόμμα μου, θέλω να πω το εξής: Η συνεννόηση προϋποθέτει κοινωνική συνοχή, προϋποθέτει κοινωνική αλληλεγγύη. Για να υπάρξουν αυτά απαιτείται, η ακολουθητέα πολιτική να έχει οπωσδήποτε και μια κοινωνική διάσταση. Δεν μπορεί δηλαδή να απορρέει μόνο από μια στενή τεχνοκρατική αντίληψη.

Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ: Για την Ελλάδα δεν υπάρχει άλλη επιλογή, άλλη εναλλακτική δυνατότητα από την προσπάθειά της να συμμετέχει στον κεντρικό πυρήνα της οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης. Αν δεν γίνει αυτή η προσπάθεια, θα χάσουμε και πολιτικά και οικονομικά και θα βρεθούμε αργά ή γρήγορα στο ίδιο επίπεδο με τις χώρες που τώρα επιδιώκουν να συνδεθούν με την Κοινότητα, όπως είναι οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Το κεντρικό ερώτημα, κατόπιν τούτου, είναι με ποιο τρόπο πρέπει εμείς να επιδιώξουμε τη συμμετοχή μας στον κεντρικό πυρήνα. Γι' αυτό χρειάζεται πρώτα απ' όλα ένας μακροπρόθεσμος σχεδιασμός, ένας σχεδιασμός για ολόκληρη την επόμενη δεκαετία. Αυτός ο σχεδιασμός δεν μπορεί να συμπεριλαμβάνει μόνο τη βελτίωση ορισμένων μακροοικονομικών μεγεθών (πληθωρισμός, ελλείμματα κ.λπ.), τη σταθεροποίηση δηλαδή, αλλά και την ανάπτυξη. Και ανάπτυξη σημαίνει τεχνολογία, έρευνα, επισήμανση των συγκριτικών μας πλεονεκτημάτων και επενδύσεις σε σχέση με αυτά.

Σχεδιασμός και αλλαγές

Ο σχεδιασμός, λοιπόν, είναι το ένα μας καθήκον. Το δεύτερο είναι η πραγματοποίηση ριζικών διαρθρωτικών αλλαγών τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Στην κατεύθυνση της μείωσης του κόστους, της ανάπτυξης των ανθρωπίνων ικανοτήτων και πρωτοβουλιών.

Και του περιορισμού της γραφειοκρατίας, του νομικισμού, του συντεχνιασμού και του συγκεντρωτισμού.

Ολα αυτά που προανέφερα μπορούν να συντεθούν σε ένα όραμα ή καλύτερα σε μια «συγκεκριμένη ουτοπία». Που δεν θα έρθει απ' έξω, ούτε διά της επιφοιτήσεως. Αλλά θα συνδέεται με τις παραδοσιακές αξίες του Ελληνισμού και θα θέτει συγκεκριμένους στόχους, που θα μπορούν να καταστήσουν την Ελλάδα συμπρωταγωνιστή και όχι ουραγό της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Από εκεί και ύστερα σε μια τέτοια συνολική διαδικασία έχει τεράστια σημασία, συμφωνώ, η κοινωνική διάσταση. Δεν μπορεί να δούμε το θέμα απλώς τεχνοκρατικά, αλλά πρέπει να υπάρξει μια πολιτική, η οποία να κατανέμει τα βάρη της προσπάθειας. Γιατί μόνον έτσι η πολιτική αυτή θα έχει την αποδοχή και τη συνεργασία. Αν είναι μια πολιτική η οποία είναι μονόπλευρη, σίγουρα μετά από κάποιο χρονικό διάστημα θα οδηγήσει σε αδιέξοδα. Πολύ μεγάλη σημασία επίσης έχει μια διαδικασία συνεννόησης, αλλά τη συνεννόηση εγώ την κατανοώ ως επικοινωνία, ως διάλογο. Τα προβλήματα πρέπει να θίγονται ανοιχτά, πρέπει να συζητούνται, πρέπει η ελληνική κοινωνία να αποκτήσει συνείδηση για το τι παίζεται και ποιο θα είναι το αποτέλεσμα των διαφόρων επιλογών. Ακόμα, σήμερα υπάρχει μεγάλη αγκύλωση σε σχέση με ιδεολογικά θέματα, υπάρχουν πολλές προκαταλήψεις. Πρέπει να ξεπεράσουμε αυτές τις προκαταλήψεις. Δεν συμφωνώ όμως στο εξής, ότι δεν υπάρχουν κάποιες σημαντικές ιδεολογικές διαφορές στη νεοελληνική κοινωνία σε σχέση με τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της. Υπάρχουν πολλοί οι οποίοι πιστεύουν ότι όλη η διαδικασία ένταξης στην Κοινότητα και αναβάθμισης της χώρας μπορεί να γίνει αυτόματα, μέσα από τις διαδικασίες της αγοράς, ιδίως τις πρωτοβουλίες ιδιωτικών επιχειρήσεων. Υπάρχουν άλλοι, όπως εγώ, που πιστεύουν ότι, πέρα από τις πρωτοβουλίες των ιδιωτικών επιχειρήσεων, χρειάζεται και μια πολιτική εκ μέρους της Πολιτείας, τους κράτους, ιδίως σε θέματα τεχνολογίας, παιδείας, υποδομής, η οποία να βοηθάει την αναπτυξιακή διαδικασία.

Τ. Γιαννίτσης: Η μονομέρεια μπλοκάρει το κράτος

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Συμφωνώ με τον Κ. Σημίτη, ότι ο κεντρικός στόχος για την Ελλάδα μετά το Μάαστριχτ είναι να μπει στον σκληρό πυρήνα της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Αλλοιώς θα μπούμε στη διαδικασία των μεταβατικών περιόδων και των αναβολών και τελικά θα βρεθούμε στην ουρά των διαδικασιων προς τη νέα ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική. Δηλαδή στην ίδια θέση με τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, που περιμένουν να μπουν στην ΕΟΚ και όχι μόνο. Συζητείται ήδη η Τουρκία, η Κύπρος, η Μάλτα κ.λπ. Ακόμα, λέει και κάποια έκθεση στο Κοινοβούλιο και «μη–ευρωπαϊκές μεσογειακές χώρες». Πάει μακριά δηλαδή το βιολί.

Μ. ΕΒΕΡΤ: Μήπως Αλγερία;

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Αλγερία, πιθανότατα όχι, αλλά το Ισραήλ π.χ. ή κατά κάποιους άλλους το Μαρόκο.

«Ε»: Το Ισραήλ που συμμετέχει ήδη στα ευρωπαϊκά κύπελλα.

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Βεβαίως, δεν είναι τυχαίο. Με αυτή την έννοια και επειδή θέσατε το ερώτημα, υπάρχει πράγματι μονόδρομος ως προς την επιλογή του τελικού στόχου. Δεν μπορούμε να σκεφτούμε οποιαδήποτε άλλη εξωευρωπαϊκή ή παράλληλη προς την Ευρώπη πορεία για τη χώρα. Και αυτό αφορά τόσο το άμεσο, όσο και το απώτερο μέλλον.

Δεν είναι όμως μονόδρομος η πολιτική που θα ακολουθηθεί για την επίτευξη αυτού του στόχου. Διότι εγώ αναγνωρίζω τις προσπάθειες του οποιουδήποτε να σταθεροποιήσει την οικονομία, είναι απαραίτητο πράγμα, αλλά και η σταθεροποίηση και η παράλληλη και η μετέπειτα ανάπτυξη γίνονται με διαφορετικά μέσα. Η φορολογική μεταρρύθμιση δεν είναι τεχνικό ζήτημα. Είναι το κατ' εξοχήν κοινωνικό ζήτημα σήμερα. Δηλαδή το πρόβλημα είναι, τον απαραίτητο εκσυγχρονισμό της χώρας σήμερα ποιος θα τον πληρώσει. Και εδώ δεν είναι καθόλου πεπεισμένη νομίζω η ελληνική κοινωνία, ότι πληρώνεται αυτό το κόστος δίκαια, μέσω των φόρων και μέσω άλλων πολιτικών, της πολιτικής της απασχόλησης ή της περιφερειακής ανάπτυξης. Υπάρχουν περιφέρειες της χώρας οι οποίες είναι αποκλεισμένες από την εθνική ενότητα. Δεν υπάρχει ενοποίηση του εθνικού οικονομικού χώρου σήμερα στην Ελλάδα. Υπάρχει η χρήσιμη Ελλάδα του γαλλικού σίγμα από την Καβάλα μέχρι την Πάτρα, η ανατολική και όλη η υπόλοιπη είναι «άχρηστη». Αχρηστη, στα μάτια της οικονομικής πολιτικής. Υπάρχει λοιπόν κι εκεί ένα ζήτημα.

Τώρα για τη συναίνεση, κι εγώ πιστεύω, σύμφωνα μ' όσα ειπώθηκαν εδώ, ότι υπάρχουν ζητήματα τα οποία απαιτούν συναίνεση. Τι σημαίνει συναίνεση; Δεν σημαίνει υποταγή του ενός στον άλλον. Δεν σημαίνει καθοδήγηση του ενός από τον άλλο. Σημαίνει διάλογος. Σημαίνει και συμφωνία. Και εγώ νομίζω ότι εκεί η ποιότητα της πολιτικής μας ζωής είναι άθλια. Δεν θά 'πρεπε νά 'χουμε κανένα «κόμπλεξ» να βγούμε να πούμε, ότι αυτό το μέτρο είναι σωστό, είτε το παίρνει η μια κυβέρνηση είτε η άλλη. Και παραπέρα να συμμετέχουμε στην προετοιμασία και εφαρμογή του. Εγώ θα έλεγα ότι απαιτείται στη χώρα μας μια συναίνεση μεταβλητής γεωμετρίας. Σε ορισμένα ζητήματα να είναι απόλυτη, μιλάω για τα εθνικά ζητήματα. Σε άλλα να είναι μερική και σε άλλα ζητήματα να γίνεται δεκτή και ανεκτή ακόμη και η γνώμη της μειοψηφίας. Γιατί στο κάτω-κάτω οι μειοψηφίες είναι το «άλας της γης» και από 'κει βγαίνουνε κάποτε οι απόψεις που έχουν δυναμική.

Θέλω να πω κάτι και σε ό,τι αφορά το εθνικό όραμα. Πρέπει να προσέξουμε, το όραμα αυτό να είναι πηγαίο, να βγαίνει μέσα από αυτό που θέλουν οι Ελληνες, γιατί αλλοιώς τα οράματα μπορεί να οδηγήσουν σε καταναγκασμούς και καταστροφές.

Κ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Η συζήτηση απέδειξε πράγματι, ότι βρισκόμαστε σε μονόδρομο σε ό,τι αφορά την επίτευξη των στόχων που τίθενται μετά το Μάαστριχτ. Και θα έλεγα ότι αυτό είναι το δυστύχημα. Είναι το δυστύχημα, γιατί μπήκαμε, είτε το θέλουμε είτε δεν το θέλουμε, σε μια κατάσταση, όπου οι «λέξεις – κλειδιά» είναι παραγωγή, παραγωγικότητα και ανταγωνισμός. Και, επομένως, όλη συζήτηση γύρω από το μέλλον της Ελλάδας στρέφεται στο κατά πόσον η ελληνική κοινωνία ή οικονομία θα είναι ανταγωνιστική ή όχι σε σχέση με ξένες οικονομίες. Προς Θεού, αυτό μην εκληφθεί ως άποψη ότι είναι δυνατόν να ξεφύγουμε απ' αυτό. Θά 'λεγα όμως ότι αυτή, η εκ των προτέρων δέσμευση, η οποία υπάρχει, όσον αφορά τα οράματα, τα προτάγματα, τους πολιτικούς προγραμματισμούς της ελληνικής κοινωνίας, καθιστά την επιλογή συγκεκριμένων μέσων για την επίτευξη του σκοπού αυτού εξαιρετικά δύσκολη.

Και μπαίνω στο ερώτημα το οποίο τέθηκε, το οποίο με αφορά ιδιαίτερα, τον τρόπο με τον οποίο είναι δυνατόν, το αίτημα ή η αξίωση της ανάπτυξης, της ανταγωνιστικότητας και της ένταξης επί ίσοις όροις στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, στον σκληρό πυρήνα όπως ελέχθηκε, είναι ή όχι συμβατή με τα αιτήματα περί κοινωνικής δικαιοσύνης; Εδώ είναι ένα μείζον, νομίζω, πρόβλημα, το οποίο είναι ακόμη μεγαλύτερο στην Ελλάδα για τον εξής λόγο: Οτι η Ελλάδα μέσα από διαδικασίες, τις οποίες δεν μπορούμε να διερευνήσουμε τώρα, κατόρθωσε τα τελευταία είκοσι-τριάντα χρόνια, πριν να έχουμε τις τελευταίες κρίσεις, να εκκολάψει και να κρυσταλλώσει ένα ιδιότυπο σύστημα μιας κοινωνίας, όχι βέβαια δίκαιας, γιατί το ζήτημα της δικαιοσύνης δεν τίθεται, αλλά με σχετικά λιγότερες ανισότητες απ' ό,τι σε άλλες χώρες. Και το κατόρθωσε ακριβώς μέσα από τη, συλλογικά ανορθολογιστική, μέθοδο της παραοικονομίας, μέσα από τις ιδιαίτερες μορφές με τις οποίες εντασσόταν το ελληνικό σύστημα στο παγκόσμιο σύστημα, και μέσα από το γεγονός ότι οι ατομικές πρωτοβουλίες έδωσαν τη δυνατότητα στην Ελλάδα να είναι πια μια χώρα με ελάχιστους θύλακες απόλυτης αθλιότητας.

Συνέχεια στη σελ. 46

ΣΤΡΟΓΓΥΛΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΤΗΣ «Ε» • 3 ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΚΑΙ 2 ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΣΥΖΗΤΟΥΝ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Μιλτ. Εβερτ: Δεν επιτρέπεται να υπάρχουν πολλά μέτωπα ανοιγμένα. Υπάρχει μια κομματική ή προσωπική εκμετάλλευση των κινδύνω

Κ. Σημίτης, Μ. Παπαγιαννάκης: Οι οικονομικές και κοινωνικές κρίσεις οδηγούν σε ενθικιστικές εξάρσεις, λέει ο πρώτος, ενώ ο δεύτερος επισημαίνει την αδυναμία να προσαρμοστούμε στη νέα εποχή

Τ. Γιαννίτσης και Κ. Τσουκαλάς. Αδυναμία να αρθρώσουμε έναν εθνικό λόγο, διαπιστώνει ο πρώτος, ενώ ο δεύτερος υποστηρίζει ότι η αναζωπύρωση του εθνικιστικού λόγου οδηγεί σε ολοκληρωτισμό ή ρατσισμό

Πρόβλημα ο χωρίς μέτρο εθνικισμός...

σμα, που να δίνει το μήνυμα σ' όλο τον ελληνικό λαό και στους ξένους, ότι εδώ έχουμε μια φωνή, δεν πάμε να κάνουμε εσωτερική εκμετάλλευση εξωτερικής πολιτικής. Στη δεκαετία του '80 γινόταν ένα παιχνίδι θέσεων εξωτερικής πολιτικής για εσωτερική εκμετάλλευση. Δηλαδή, «έξω οι βάσεις του θανάτου», ο αντι-αμερικανισμός, ο αντι-ΕΟΚισμός κ.ο.κ. Κι αυτά εχρησιμοποιούντο για εσωτερική εκμετάλλευση. Τώρα **παίρνουμε τον εθνικισμό σαν στοιχείο. Και βλέπετε ότι μπορεί να ξεπεταχτούν και πέραν από τα κόμματα καταστάσεις, οι οποίες να είναι ανεξέλεγκτες.** Π.χ., η απόφαση της Ιεράς Συνόδου για το Βατικανό. Είναι κακό να θέλουμε να αντιγράψουμε ό,τι συμβαίνει σήμερα σε χώρες που βγήκανε από το λήθαργο της καταπίεσης. Οπου εκεί δημιουργούνται εύλογα εθνικιστικές τάσεις.

Η δική μας αδυναμία

Κ. Σημίτης: Κίνδυνοι υπάρχουν. Πώς προκύπτουν αυτοί οι κίνδυνοι; Προκύπτουν από την αλλαγή του διεθνούς περιβάλλοντος. Και οι βαλκανικές εξελίξεις είναι ένα πάρα πολύ καλό παράδειγμα: Η κατάρρευση του ομοσπονδιακού κράτους της Γιουγκοσλαβίας, η έξαρση των εθνικισμών και του τουρκικού επεκτατισμού. Προκύπτουν επίσης επειδή όλες οι χώρες επιδιώκουν τα δικά τους ειδικά συμφέροντα. Και πολλές φορές τα δικά τους ειδικά συμφέροντα είναι αντίθετα με τα συμφέροντα της Ελλάδος. Οι κίνδυνοι δεν είναι κάτι καινούργιο. Ισως αυτή τη στιγμή να έχουν μια πολύ μεγαλύτερη ένταση απ' ό,τι είχαν πριν, αλλά **δεν αποτελούν ένα φαινόμενο άγνωστο** μέχρι τώρα. Εχουν όμως πάρει στην Ελλάδα μια διάσταση πολύ μεγάλη, από τη δικιά μας αδυναμία να αντιληφθούμε τι συμβαίνει, να προετοιμαστούμε γι' αυτό το οποίο εξελίσσεται, να σχεδιάσουμε για να το αντιμετωπίσουμε.

Η διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας και ο εμφύλιος πόλεμος ήταν προβλέψιμα εδώ και δύο-τρία χρόνια. Υπήρχαν εκθέσεις διεθνών οργανισμών που το ανέφεραν. Εμείς περιμέναμε να γίνει το γεγονός για να προβληματιστούμε τι θα πρέπει να κάνουμε. Η αδυναμία μας λοιπόν πολλαπλασιάζει την αίσθηση που έχουμε για τις επιπτώσεις αυτών των κινδύνων, την αίσθηση της απειλής. Δεν θα έπρεπε, όμως, όλες αυτές τις εξελίξεις να τις βλέπουμε σαν απειλές, αλλά θα πρέπει να τις βλέπουμε ως προκλήσεις για να διαγράψουμε μια πολιτική και, στα Βαλκάνια και στην Ευρώπη, να εκμεταλλευτούμε δυνατότητες και να προωθήσουμε τα δικά μας συμφέροντα.

Το δεύτερο σημείο: **Επειδή ακριβώς είμαστε αδύνατοι οικονομικά και κοινωνικά, τείνουμε στην υπερβολή.** Οι οικονομικές και κοινωνικές **κρίσεις πάντα οδηγούν σε εθνικιστικές εξάρσεις.** Και η στροφή η οποία παρατηρείται εδώ στην Ελλάδα αυτή τη στιγμή, προς ένα δίχως μέτρο φόβο και εθνικισμό, είναι απόρροια της αδυναμίας μας. Στις χώρες της Ανατ. Ευρώπης ο εθνικισμός έδρασε απελευθερωτικά. Οι Κροάτες ή οι Σλοβένοι, για παράδειγμα, δεν ήθελαν πια να βρίσκονται κάτω από την επίδραση, την καθοδήγηση των Σέρβων. Η κίνησή τους είχε ένα απελευθερωτικό στοιχείο. Σε μας ο εθνικισμός δεν είναι απελευθερωτικός, είναι αμυντικός. Εμείς αισθανόμαστε τις εξελίξεις σαν μία κίνηση, η οποία θα μας απαλλοτριώσει από δυνατότητες και δικαιώματα και αντιδρούμε. Η αντίδραση αυτή πρέπει να μετατραπεί από αντίδραση φόβου και άμυνας σε θετική, για να μπορέσουμε να χειριστούμε τα προβλήματα.

Κοντόφθαλμες απόψεις

Και αυτό το παράδειγμα το οποίο φέρατε, για τη συζήτηση για τη μειονότητα, είναι ένα παράδειγμα μιας **κοντόφθαλμης άποψης.** Γιατί απαγορεύτηκε αυτή η συνάντηση; Απαγορεύτηκε για να μην ακουστούν απόψεις. Πώς θα διαμορφώσουμε όμως ποτέ πολιτική, εάν δεν ακούγονται απόψεις, **αν αρχίσουμε τους διαχωρισμούς, αν αρχίσουμε τις καταδίκες, αν διακρίνουμε πολίτες σ' εκείνους οι οποίοι εκφέρουν παραδεκτές και σ' εκείνους οι οποίοι εκφέρουν μη παραδεκτές απόψεις;** Πώς ξεπερνάμε όλο αυτό το φαινόμενο; Ξεπερνάμε όλο αυτό το φαινόμενο διαμορφώνοντας μία εθνική στρατηγική, διαμορφώνοντας μία πολιτική μακροπρόθεσμη για όλα τα μέτωπα, κάνοντας ιεραρχήσεις, επιλογές και θέτοντας προτεραιότητες.

Και πιστεύω ότι η πρώτη προτεραιότητα είναι να προχωρήσουμε στη διαδικασία της οικοδόμησης μιας **ενιαίας Ευρώπης.** Και μέσα από την οικοδόμηση της ενιαίας Ευρώπης να ισορροπήσουμε τη ρευστή κατάσταση, η οποία υπάρχει σ' όλο το χώρο ο οποίος μας περιβάλλει. Στην εθνική αυτή στρατηγική, βέβαια, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας κάποιους κανόνες που φαίνεται ότι ξεχνιούνται. Π.χ., ένας τέτοιος κανόνας είναι ότι τα όποια σύνορα είναι απαραβίαστα· και εμείς μπορούμε να ασκούμε μια πολιτική επιρροής, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν μπορούμε να έχουμε την αντίληψη ότι μπορούν να υπάρξουν αλλαγές στα σύνορα και να θεωρούμε ότι αυτό θα γίνει μόνο

> **«Στον διεθνή χώρο δεν μπορεί η Ελλάδα να είναι "καβαλλάρης" ο οποίος απέναντι σε όλους θα επιβάλει τη θέληση του. Πρέπει να δημιουργήσει πλέγματα φιλικών σχέσεων, συμμαχίες»**

προς όφελός μας και να παραβλέπουμε πως αν ξεκινήσουμε τέτοιου είδους διαδικασίες μπορεί να υπάρχουν και εξελίξεις σε βάρος μας.

Η φοβία η οποία καλλιεργείται οδηγεί σε μια αντίληψη συνολικής καταστροφής και η έκφραση αυτής της αντίληψης συνολικής καταστροφής είναι και το ερώτημά σας αν θα επιτρέψει η Ευρώπη να διαλυθεί η Ελλάδα. Είναι γεγονός ότι αυτή τη στιγμή **υπάρχει μια απομόνωση της χώρας·** ότι όλες οι ευρωπαϊκές χώρες **απορούν** με την ελληνική πολιτική· ότι πολλά από τα ελληνικά αιτήματα δεν είναι κατανοητά· ότι οι αντιπαλότητες που καλλιεργούνται εδώ στη χώρα - παράδειγμα αυτή η απόφαση της Ιεράς Συνόδου για πρόταση διακοπής των διπλωματικών μας σχέσεων με το Βατικανό - φαντάζουν στον ευρωπαϊκό χώρο **ως κατάλοιπα μιας ξεπερασμένη εποχής.** Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι οι Ευρωπαίοι έχουν καμία πρόθεση, ή έχουν καν σκεφτεί ότι θα πρέπει στην περιοχή εδώ να υπάρξουν κάποιες άλλες διαρρυθμίσεις σε βάρος μας. Εάν έχουμε αυτή την αντίληψη, ο κίνδυνος της περιθωριοποίησης θα είναι πολύ έντονος.

Στο διεθνή χώρο δεν μπορεί η Ελλάδα να είναι «καβαλάρης» μόνος, ο οποίος απέναντι σε όλους θα επιβάλει τη θέλησή του. Η Ελλάδα θα πρέπει να δημιουργήσει πλέγματα φιλιών, σχέσεων, συμμαχίες, για να προωθήσει τα δικά της συμφέροντα. Και μια τέτοια συμμαχία, είναι η συμμαχία η οποία διαγράφεται μέσα από τις διεργασίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Μ. Παπαγιαννάκης: Κατ' αρχήν τι σημαίνουν «εθνικοί κίνδυνοι». Γιαί έχει καταντήσει, σήμερα πλέον, ακόμη και το παραμικρό «καβγαδάκι» ή παραμικρή δήλωση στη γειτονιά να είναι εθνικός κίνδυνος! Λοιπόν, οι εθνικοί κίνδυνοι, αν θέλουμε να μιλήσουμε σοβαρά, αφορούν αποκλειστικά και μόνο την ακεραιότητα της χώρας. Αυτό μπορεί να είναι εθνικός κίνδυνος, τα σύνορά της, τα τμήματα του εδάφους της, η ανεξαρτησία της. **Τίποτε άλλο. Τα άλλα είναι προβλήματα εσωτερικά ή εξωτερικά, πολιτικά ή κοινωνικά,** σοβαρά ή λιγότερα σοβαρά, **αλλά πάντως δεν είναι εθνικοί κίνδυνοι.**

Υποστηρίζω λοιπόν ότι διογκώνονται και οι κίνδυνοι και οι απειλές σε βάρος μας. Και συμφωνώ με το πνεύμα του κ. Εβερτ ότι η Ελλάδα είναι μια μεγάλη δύναμη στα Βαλκάνια. Αν και σε κρίση, έχει την ισχυρότερη οικονομία, την μεγαλύτερη εθνική συνοχή, με μόλις το 1% του πληθυσμού μειονότητες. Και είναι η μόνη που ανήκει στη μεγάλη συμμαχία της ΕΟΚ.

Πού οφείλεται αυτή η **διόγκωση** λοιπόν; Δευτερευόντως, οφείλεται σε **ιδιοτελή προσωπικά, πολιτικά ή κομματικά κίνητρα. Πρώτα απ' όλα οφείλεται στη δυσκολία μας να αντιληφτούμε να προσαρμοστούμε στην καινούργια εποχή.** Εχουμε περάσει πια από τη φάση της κλειστής εσωτερικής ρύθμισης των προβλημάτων μας με συμμαχίες εξωτερικού χαρακτήρα, σε μια διεθνική ρύθμιση των εσωτερικών όσο και των εξωτερικών μας προβλημάτων και αυτό συμβαίνει τόσο λόγω της ένταξής μας στην ΕΟΚ όσο και των διεθνών πολιτικών, αλλά και τεχνολογικών εξελίξεων.

Αυτό το πέρασμα δεν έχει γίνει κατανοητό. Κοιτάξτε ποιοι και το πώς χαράζουν την εξωτερική πολιτική της χώρας και θα το καταλάβετε. Κοιτάξτε επίσης τις συμπληματικές συμπεριφορές που κουβαλάμε από το παρελθόν. Βγαίνει κάποιος και λέει κάτι για την Ελλάδα κι αμέσως γίνεται εθνικός κίνδυνος.

«Ε»: Μέχρι και στο Mega, στο δελτίο των 8.30, δόθηκε ως είδηση ότι στο «TEN-TEN» γίνεται προπαγάνδα υπέρ των Σκοπίων, επειδή κάπου υπάρχει χάρτης των Σκοπίων με το όνομα Μακεδονία. Και μιλάμε για τεύχος που κυκλοφόρησε προ δεκαετίας.

Μ. Παπαγιαννάκης: Προ τριαντακονταετίας να λέτε. Γιατί αυτά είναι γραμμένα από τον πόλεμο. Κοιτάξτε επίσης τι γίνετια με την έκθεση του Στέιτ Ντιπάρτμεντ, όπου περιμένουμε σαν μαθητές να μας κρίνουμε και μετά εμείς να κρίνουμε τους καθηγητές μας.

Η, πώς γίνεται η εξωτερική πολιτική; Με ευκολία, με αστάθεια, με συνεχείς αλλαγές και χωρίς θεσμούς - για να μην ξανασναφερθώ πάλι στο εθνικό συμβούλιο εξωτερικής πολιτικής. Πού να υπάρξει συνεννόηση, πού να υπάρξει σταθερότητα; Θαυμάζουμε και καμαρώνουμε τους Τούρκους γιατί έχουν διάφορα στοιχεία εξωτερικής πολιτικής σοβαρά, και τους κατηγορούμε. Τους κατηγορούμε επειδή τα 'χουνε αντί να κοιτάξουμε να τους μιμηθούμε.

Αλλά πληρώνουμε και τα χρέη του παρελθόντος. Αν η Εκκλησία είχε τόσο βάρος με τη δήλωσή της για το Βατικανό, είναι επειδή δεν έχουμε κάνει το χωρισμό Εκκλησίας και κράτους. Εάν δεν μπορούμε να κάνουμε εξωτερική πολιτική με οικονομικά μέσα, που 'ναι το κύριο μέσο σήμερα για μένα, είναι γιατί η οικονομία μας είναι σε κρίση. Είκοσι ψωροεκατομμύρια δολάρια υποσχεθήκαμε στους Αλβανούς, δεν τους τα δώσαμε· εκατό εκατομμύρια δολάρια πίστωση στης Σοβιετική Ενωση ανοίξαμε, ούτε τάχει δει ακόμη. Αν βγαίνει ο κάθε μικρόνους και λέει την κουταμάρα του και κανένας δεν του απαντάει, είναι γιατί δεν **έχουμε δημοκρατική λειτουργία των κομμάτων, γιατί δεν έχουμε δημοκρατική λειτουργία του δημόσιου βίου, με δημοκρατικό έλεγχο, ανοιχτό.** Ποιος κρίνει ποιον; Κανένας. Ο καθένας βγαίνει, λέει ό,τι θέλει και οι άλλοι κάνουν το κορόιδο. Και βεβαίως επιπλέουν οι φελλοί. Ολα αυτά εμένα μου θυμίζουν τη φράση: «Οταν τους τελείωσε των καταμένων το ταλέντο ανακάλυψαν το εθνικό φρόνημα».

Καθόμαστε και συζητάμε ακόμη αν θα λέμε σλαβόφωνους ή όχι κάποιους τριάντασαράντα χιλιάδες Ελληνες πολίτες, από τους οποίους έχουν βγει και Ελληνες υπουργοί. Και το κρύβουμε και αυτό. Οι οποίοι είναι ένα απομεινάρι της μοιρασιάς της Μακεδονίας στους Βαλκανικούς Πολέμους. Τόσο απλά. Αντί λοιπόν να δούμε όλα αυτά τα πράγματα ψύχραιμα, σοβαρά και νηφάλια και με πλήρη δημοκρατική προσέγγιση αυτών των ανθρώπων ως Ελλήνων πολιτών, με τα δικαιώματά τους και τις υποχρεώσεις τους, καθόμαστε και δημιουργούμε εχθρούς και απειλές. Ξέρετε ποια είναι η πραγματική απειλή, υπαρκτός εθνικός κίνδυνος; Είναι η απομόνωσή μας.

Και το μοναδικό αντίδοτο είναι η ενδυνάμωση της οικονομίας μας, η ανάπτυξη των συμμαχιών μας και η χάραξη μιας ευρωπαϊκής πολιτικής.

Κ. Τσουκαλάς: Υπερθεματίζοντας αυτά που έλεγε ο κ. Παπαγιαννάκης, αυτή η φοβία, αυτός ο εθνικισμός κι αυτός ο ιρασιοναλιασμός **είναι πολύ παλιότερα. Το γεγονός ότι ήδη σήμερα αποτελεί έγκλημα εθνικής προδοσίας να πούμε τους μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης Τούρκους, είναι τραγικό.** Γιατί πάλι τίθεται ένας συμβολισμός ονοματοθεσίας. Το πρόβλημα δεν είναι αν είναι Τούρκοι, μουσουλμάνοι Πομάκοι ή οτιδήποτε. Είναι **ότι είναι Ελληνες υπήκοοι που είναι μειονότητες.** Είτε το θέλουμε είτε δεν το θέλουμε. Αμυνόμαστε σε σημείο ώστε η **Στατιστική Υπηρεσία να μη δημοσιεύει, εδώ και 30 χρόνια, περίπου, τη στατιστική κατανομής του λαού κατά θρήσκευμα.** Πράγματα τα οποία είναι προφανή σ' όλα τα μέρη του κόσμου. Φοβάται η Στατιστική Υπηρεσία να δημοσιεύσει πόσοι είναι οι μουσουλμάνοι. Βέβαια τα ξέρουν οι εμπαϊόντες, αλλά δεν έχει σημασία αυτό.

Το ίδιο γίνεται με τους Μακεδόνες. Η **μάχη γύρω από το όνομα της Μακεδονίας εμένα μ' αφήνει προσωπικά αδιάφορο.** Αλλά το πρόβλημα δεν είναι εκεί.

Σκεφθείτε πόσο παραλογο φαίνεται αυτό στα υπόλοιπα των Ευρωπαίων, με τους οποίους θα διαπραγματευθούμε αύριο, να φέρνουμε την επιχειρηματολογία του Μεγάλου Αλέξανδρου για ένα πρόβλημα το οποίο είναι πολιτικό, καθημερινό, σημερινό. Και βλέπουμε όλες τις πολιτικές παρατάξεις, η μία εξωθούμενη από την άλλη, ν' αποδέχονται μια προβλήματική, η οποία είναι κατά τη γνώμη μου εντελώς παράλογη.

Μέσα απ' αυτή την **«υστερική» αναζωπύρωση του εθνικιστικού λόγου,** οδηγούμαστε σε άλλα πράγματα. **Οδηγούμαστε σε ρατσισμό και σε ολοκληρωτισμό.** Οταν οι εφημερίδες γράφουν «έξω τα τέρατα», ανάφερόμενες στους Αλβανούς, δεν θυμάμαι ποια εφημερίδα το 'κανε οκτάστηλο, όταν δηλαδή αυτή η ιστορία των Αλβανών, των Τούρκων ή οποιωνδήποτε άλλων, οδηγεί μεγάλα τμήματα του λαού σε έξαρση μιας απόλυτης ξενοφοβίας, τη στιγμή ακριβώς που θέλουμε να μπούμε στην Ευρώπη, και να μπούμε σ' ένα ολοκληρωμένο υπερεθνικό ευρωπαϊκό σύστημα. Οταν βλέπουμε μία έρευνα στον «Ταχυδρόμο» την περασμένη βδομάδα, η οποία έλεγε ότι το 90%, ή το 80% των Ελλήνων δεν θα δεχόντουσαν ξένο, έστω και Γάλλο, στο τραπέζι τους ή στο σπίτι τους, βλέπουμε πού οδηγεί ο ανεύθυνος υπερθεματισμός της ξενοφοβίας και του άκριτου εθνικισμού. Και από 'κει και πέρα οδηγούμεθα σ' ένα είδος ολοκληρωτισμού.

Στην αυθαίρετη κατασκευή μιας «εθνικής νόρμας», πέραν της οποίας ουδείς έχει δικαίωμα να μιλήσει ή να κινηθεί. Κι αυτό είναι ολοκληρωτισμός και απειλή για τη Δημοκρατία.

Αποτελεί άμεση απειλή για τη Δημοκρατία το γεγονός ότι προβλήματα, τα οποία είναι θεμελιώδους σημασίας για το εθνικό γίγνεσθαι, με την έννοια της εδαφικά ακέραιας Ελλάδος, δεν είναι δυνατό να συζητηθούν ελεύθερα. Με το επιχείρημα ότι αν μας ακούει ο Τούρκος, Μακεδών ή Αυστριακός πράκτορας, αυτό θα είναι εις βάρος της Ελλάδας! Μα αυτό είναι **τερατώδες σαν αντίληψη.** Είναι τερατώδες σαν αντίληψη να νομίζουμε ότι δεν πρέπει να μιλάμε και μεταξύ μας, μήπως μας ακούσουνε οι ξένοι. Δεν λέω ότι δεν υπάρχουν διπλωματικά απόρρητα. Αλλά δεν είναι θέμα διπλωματικών απορρήτων. Είναι θέμα ελεύθερης συζήτησης γύρω από προβλήματα τα οποία μας καίνε.

Και πιστεύω πως όλα αυτά τα μειονοτικά προβλήματα ενδεχομένως θα ήταν πολύ λιγότερο σοβαρά, στο μέτρο που είναι σοβαρά, εάν ήταν δυνατόν να γίνει μια δημοκρατική, ευθεία και χωρίς υποχωρήσεις συζήτηση, εδώ και 30 - 40 χρόνια που τίθεται το θέμα. Μιλάω αυτή τη στιγμή για τους Τούρκους, και υπογραμμίζω τη λέξη Τούρκους, και τους Πομάκους.

Για να γυρίσουμε στο θέμα το οποίο τέθηκε προηγουμένως, εάν υπάρχουν παράφορες οι οποίοι να εισηγούνται αυτή τη στιγμή πόλεμο εναντίον των Σκοπίων, δεν νομίζω ότι πρέπει να υπάρχει πρόβλημα να καταγγελθεί αυτό άμεσα, με όσα αυτό συνεπιφέρει. Δεν είναι θέμα ούτε κομματικό ούτε προσωπικό ούτε τίποτε. Είναι ότι αυτή τη στιγμή, σε μια ήδη εκρηκτική και υστερική ατμόσφαιρα, όταν προσθέτονται και τέτοια τερατώδη σχέδια, είναι προφανές ότι θα **οδηγηθούμε σε νέες εσωτερικές συρράξεις,** όχι πια πάνω σε ιδεολογικά θέματα, αλλά πάνω στη βάση του εθνικά πρακτέου. Και επιπλέον αυτό συμβάλλει σε **μια αντιδημοκρατική και ολοκληρωτική συρρίκνωση του εθνικού λόγου, στα όρια του απόλυτου εθνικισμού, του φυλετισμού και, τελικά, ίσως και του ολοκληρωτισμού.**

Τ. Γιαννίτσης: Ακούγοντας όλα όσα λέχθηκαν, διαπιστώνω ότι αυτά συνδέονται με μία γενικότερη αδυναμία της ελληνικής κοινωνίας ν' αρθρώσει έναν πολιτικό ή κι έναν εθνικό λόγο, ο οποίος να ξέρει τι θέλει. Κι αυτό συμβαίνει παντού και σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και σε θέματα οικονομίας.

Για παράδειγμα, στο επίπεδο της εξωτερικής πολιτικής, η αντίληψη είναι ότι στηριζόμαστε σε κάποιο εξωτερικό παράγοντα. Γιατί ιστορικά, ακόμη και στα κόμματα του 19ου αιώνα, είχαμε το γαλλικό, το ρωσικό, το αγγλικό κ.λπ. Βεβαίως, για μια μικρή χώρα είναι δεδομένο ότι έχει ανάγκη από συμμαχίες, ερείσματα και στηρίγματα. Αλλά από την άλλη μεριά πρέπει να καταλάβουμε σαν έθνος, ότι το τι θα κερδίσουμε μέσα απ' αυτά τα ερείσματα, από αυτές τις συμμαχίες, εξαρτάται και από εμάς. Από τη δική μας προσπάθεια, τη δική μας μελέτη, τις δικές μας προτάσεις και παρεμβάσεις. Αν όλα αυτά τα αφήνεις «εκτός» και στηρίζεσαι σχηματικά μόνο στο ότι είσαι δεμένος κάπου, τότε τη στιγμή που έρχεται και ξαναμοιράζεται η τράπουλα της Ευρώπης ή του κόσμου, βεβαίως και δικαίως ανησυχείς. Διότι εκεί ξαφνικά χάνεις. Βλέπεις ότι αυτοί πάνω στους οποίους στηρίζεσαι αντικρίζουν τον κόσμο διαφορετικά, και αναρωτιέσαι μήπως δουν και σένα κάποια στιγμή διαφορετικά και 'κεί, μη έχοντας διαμορφώσει

> **«Υπάρχει μια κομματική ή προσωπική εκμετάλλευση των κινδύνων και μια υπερβολή, η οποία τελικά οδηγεί σε αποπροσανατολισμό»**

εσύ ο ίδιος στοιχεία τέτοια που θα μπορούσαν να ενισχύσουν τη θέση σου, αρχίζεις και ψάχνεσαι.

Το ίδιο γίνεται και στην οικονομία, θα έλεγα. Στην οικονομία, αντί να κοιτάξουμε πώς θα ισχυροποιήσουμε την οικονομική μας θέση, κοιτάμε μόνο πόσους πόρους περισσότερους θα αντλήσουμε από την ΕΟΚ. Βεβαίως, ν' αντλήσουμε από την ΕΟΚ πόρους. Μόνο να δούμε, ταυτόχρονα, αυτούς πώς θα τους αξιοποιήσουμε, έτσι ώστε να ισχυροποιήσουμε τη θέση μας. Επομένως, όλ' αυτά είναι, νομίζω, κοινή έκφραση εσωτερικών αδυναμιών, τις οποίες αν δεν τις ξεπεράσουμε θα οδηγούμαστε σε τέτοιες προβληματικές καταστάσεις, που η ανατροφοδότησή τους μπορεί να έχει μέχρι και διαβρωτικές συνέπειες.

Μ. Εβερτ: Υπάρχουν κίνδυνοι κι αυτό το ομολογήσαμε όλοι. Συνεπώς, ένας βαθμός εθνικής διέγερσης είναι καλός. Φτάνει να βρίσκεται σε κάποιο μέτρο. Εγώ θα έλεγα, έτσι απλά, ότι ο μεγάλος κίνδυνος είναι το γεγονός ότι όταν υπάρχει μια εορτή δεν ανεβάζουμε την ελληνική σημαία. Δηλαδή, δεν σεβόμαστε μέσα στον ίδιο τον τόπο μας το σύμβολό μας. Πηγαίνετε στην Αγγλία, πηγαίνετε στην Αμερική, ένα κράτος τριακοσίων ετών, και βλέπετε ότι σε κάθε σπίτι υπάρχει σημαία. Υπάρχει ένας σεβασμός στο συμβολισμό της υπάρξεως του έθνους.

Εδώ βλέπετε ακριβώς αυτή την ανισορροπία, την αντίθεση που υπάρχει. Δεν συμβαίνει τίποτε, δεν τρέχει τίποτε, έχουμε μία εθνική χαλαρότητα, με τα προβλήματα που δημιουργούμε μεταξύ μας και ξαφνικά μας πιάνει ένας υπέρμετρος εθνικισμός, που δεν ξέρεις πού μπορεί να καταλήξει.

Για το θέμα της **Εκκλησίας.** Είμαι ο πρώτος που μετονόμασα αυτό το τόξο σε φίδι. Διότι δεν είναι τόξο, το μουσουλμανικό, στα Βαλκάνια· έχει μία κίνηση. Από την ώρα που διαβλέπουμε μακροπρόθεσμα έναν κίνδυνο περάσματος μέσα στον μουσουλμανισμό του ισλαμισμού, δηλαδή του φανατισμού, έχω την εεντύπωση ότι η Εκκλησία, κινούμενη μέσα στο πλαίσιο της ορθοδοξίας και αναβαθμίζοντας το ρόλο του Πατριαρχείου, χωρίς εθνικιστική διάσταση, μπορεί να διαδραματίσει έναν εξισορροπητικό ρόλο, σ' έναν κίνδυνο τον οποίο δεν μπορούμε να προβλέψουμε από σήμερα. Ξέρουμε τι συνέβαινε στο παρελθόν, αλλά δεν μπορούμε να δούμε απ' εδώ και πέρα.

Ρόλος διαιτητή

Και τελειώνοντας: Από την ώρα που στα Βαλκάνια **εμφανιζόμαστε ως αντιδικούντες, δεν μπορεί να είμαστε διαιτητές.** Και ο ρόλος της Ελλάδας **έπρεπε να είναι ο ρόλος του διαιτητή** και όχι του αντιδικούντα.

Κ. Σημίτης: Συμφωνώ ότι χρειάζεται μια συναίσθηση των προβλημάτων και των απειλών που αντιμετωπίζει η χώρα και το έθνος. Αλλά το σημαντικό είναι να δούμε **ποιο είναι το κεντρικό σημείο,** οι απαραίτητες ενέργειες για να αντιμετωπίσουμε την εξέλιξη. Οι απαραίτητες ενέργειες και το κεντρικό σημείο δεν αφορούν την επισήμανση κινδύνων και την κινητοποίηση σε σχέση με τους κινδύνους. Οι απαραίτητες ενέργειες αφορούν **την ενίσχυση του εσωτερικού μετώπου, την ενδυνάμωση της οικονομίας και της κοινωνίας μας,** για ν' αποκτήσουμε τη δύναμη και την επιρροή εκείνη ώστε να παίξουμε ρόλο. Η εθνική κυριαρχία δεν αφορά μονάχα τα σύνορα. Η εθνική κυριαρχία τύποις μπορεί να υφίσταται, αλλά ουσία μπορεί να χαθεί, εάν η οικονομία και η κοινωνία μας βρίσκονται σε τόσο χαμηλό επίπεδο, ώστε άλλοι να καθορίζουν το τι συμβαίνει στη χώρα.

Ακριβώς αυτή την εκδοχή πρέπει να αποφύγουμε. Και αν ενισχύσουμε το εσωτερικό μέτωπο, θα μπορέσουμε και στο εξωτερικό μέτωπο να έχουμε μία πολιτική, η οποία να είναι αποτελεσματική.

Αύριο: Το 2ο μέρος της συζήτησης: «Μετά το Μάαστριχτ τι;». Η εθνική στρατηγική στην οικονομία και την πολιτική.

«Ανάγκη για κοινό όραμα»

Συνέχεια από σελ. 29

Στην Ελλάδα δεν έχουμε κανένα από τα φαινόμενα της καπιταλιστικής αθλιότητας των κοινωνιών των δύο τρίτων που έχουμε στην Αμερική και σε άλλες ανεπτυγμένες χώρες.

Λοιπόν, το ερώτημα είναι «τι θα γίνει τώρα;» Το Μάαστριχτ ή και άλλες διεθνείς δεσμεύσεις θα μας εξαναγκάσουν να σταματήσουμε αυτή τη διαδικασία μιας σχετικής κοινωνικής επιείκειας και αλληλεγγύης; Το πρόβλημα είναι πάρα πολύ μεγάλο. Και είναι νομίζω το καίριο πολιτικό πρόβλημα όσον αφορά το εσωτερικό μέλλον της Ελλάδος, γιατί το εξωτερικό είναι διαφορετικό.

Γιατί δεν υπάρχει, νομίζω, καμιά αμφιβολία, ότι το μοντέλο αυτό, το παγκόσμιο, το αναπότρεπτο, το δεσμευτικό, της παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης, δεν είναι απόλυτα συμβατό με την κοινωνική δικαιοσύνη. Τι θα πει κοινωνική δικαιοσύνη; Συνεχής ανακατανομή εισοδημάτων. Είτε με φορολογικές μεθόδους, είτε και με άλλες μεθόδους, με επιδόματα, με δημόσια απασχόληση, με όλες αυτές τις μεθόδους, που στην Ελλάδα οδήγησαν σ' αυτό το ιδιότυπο φαινόμενο μιας σχετικά επιεικούς κοινωνίας.

Δεν έχω φυσικά λύση στο πρόβλημα. Πιστεύω όμως ότι ένας έναρθρος πολιτικός λόγος σήμερα θα πρέπει να πάρει θέση όσον αφορά το πρόβλημα των συγκεκριμένων μορφών, που θα επιτρέψουν μια συνεχή ανακατανομή εισοδήματος υπέρ των αδυνάτων. Διότι δεν είναι καθόλου βέβαιο, επαναλαμβάνω ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι συμβατή με την ανακατανομή εισοδήματος. Και εδώ είναι ένα πρόβλημα, στο οποίο ο πολιτικός λόγος έχει την τάση να μη παίρνει θέση, παρά μόνο ρητορικά και αφηρημένα, ακριβώς επειδή οι δημοσιονομικές δεσμεύσεις είναι τόσο μεγάλες, ώστε να μη διαφαίνεται φως προς την κατεύθυνση αυτή. Υπάρχει και ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα που θέλω να θέσω και το οποίο νομίζω η ρητορική της αποκρατικοποίησης και της ιδιωτικοποίησης τείνει να το συσκοτίσει. Διότι άλλο να πεις, όπως προσπάθησε και η κυβέρνηση η σημερινή να κάνει, ότι πρέπει να εξορθολογιστεί η δημόσια διοίκηση, να εξορθολογιστούν οι μορφές με τις οποίες προσλαβάνονται οι δημόσιοι υπάλληλοι κ.λπ. και άλλο να προσπαθήσεις να οδηγήσεις το κράτος σε συρρίκνωση των δραστηριοτήτων του. Δεν είναι μόνον τα πολιτισμικά προϊόντα τα οποία πρέπει εξ ορισμού να μείνουν εκτός αγοράς, όπως τόνισε ο Μιχάλης ο Παπαγιαννάκης και συμφωνώ απολύτως αλλά και μια σειρά από άλλες δραστηριότητες του κράτους, οι οποίες ασκούν καίριες θα έλεγα κοινωνικές λειτουργίες, πρέπει οπωσδήποτε να μείνουνε υπό την αιγίδα του κράτους. Ο,τι άπτεται της αναπαραγωγής της ανθρώπινης ζωής, η υγεία, η παιδεία αλλά και η δυνατότητα επιβίωσης, πρέπει να μείνουν εκτός αγοράς και αν αυτό συνεπάγεται καθυστέρηση στην ανάπτυξη. Δεν επιτρέπεται οι σημερινοί αδικημένοι να θυσιάζονται χάριν ενός φανταστικού μέλλοντος.

Μ. ΕΒΕΡΤ: Αυτό που θά 'πρεπε να σταματήσει το κράτος, είναι την «τσαπατσουλιά» και τη μεγάλη επέκταση χωρίς εις βάθος διείσδυση. Δηλαδή πρέπει να επιλέξει εκείνους τους τομείς, κοινωνική πρόνοια, ασφάλιση, παιδεία, υγεία και εκεί πράγματι να υπεισέλθει ουσιαστικά. Σήμερα έχουμε ένα κράτος το οποίο, βουτάει ένα κομματάκι απ' εδώ, κάνει μια εκδοχή μεσ' το σύστημα, το εγκαταλείπει και το αφήνει υποβαθμισμένο.

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Συμφωνώντας με όσα είπε ο κ. Τσουκαλάς για την αποφυγή της κοινωνίας των δύο τρίτων και για τον ρόλο του κράτους στην αναδιανομή του εισοδήματος και στην παροχή υπηρεσιών, να προσθέσω και τον ρόλο του στην προστασία του περιβάλλοντος. Γιατί αυτή η θεωρία, «ότι ο ρυπαίνων πληρώνει» κατόπιν εορτής βέβαια και αφότου έχει προκαλέσει βλάβη στο κοινωνικό σύνολο, είναι απαράδεκτη.

Τ. ΓΙΑΝΝΙΤΣΗΣ: Συμφωνώ ότι ο Κωνσταντίνος ο Τσουκαλάς έβαλε ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα. Πώς συμβιβάζεις τη λογική του ανταγωνισμού με τη λογική μιας συνεκτικής κοινωνίας. Προσωπικά δεν είμαι όμως τόσο απαισιόδοξος καιντετερμινιστής, γιατί βλέπουμε ότι ακόμη και σε κοινωνίες όπου λειτούργησε η λογική της αγοράς με έντονο τρόπο δεν πας αναγκαστικά στην κοινωνία των δύο τρίτων. Αυτή η κοινωνία των δύο τρίτων είναι πολιτική επιλογή, τελικά, δεν είναι οικονομική αναγκαιότητα. Μπορώ να αναφερθώ στο ευρωπαϊκό πρότυπο, που διαφέρει πολύ από το αμερικάνικο πρότυπο, μπορώ να αναφερθώ στο γιαπωνέζικο πρότυπο, που είναι οικονομία της αγοράς και του ανταγωνισμού πολύ πιο έντονη από ό,τι στην Ευρώπη και που παρ' όλα αυτά δεν συναντάται η κοινωνία των δύο τρίτων. Και μπορώ να αναφερθώ στο τέλος-τέλος, στο σκανδιναβικό και στο γερμανικό παράδειγμα, πριν την ενοποίηση. Οπου βλέπουμε, αντίθετα, ότι η διατήρηση της κοινωνικής συνοχής οδηγεί σε αποτελέσματα που είναι πολύ πιο σημαντικά και αποδεκτά και από πλευράς οικονομικής.

Μ. ΕΒΕΡΤ: Θέλω να προσθέσω κάτι σε ό,τι αφορά τη συνεννόηση τόσο των πολιτικών όσο και των κοινωνικών δυνάμεων. Νομίζω ότι δεν έχουμε την πολυτέλεια της διασποράς. Δηλαδή είμαστε ένας λαός πολύ μικρός. Αυτό σημαίνει, εκ των πραγμάτων, ότι περιορισμένες είναι και οι πνευματικές δυνατότητες – όσο και έξυπνος λαός να είμαστε – αριθμητικά δεν μπορούμε να βγάλουμε όσους μπορεί να βγάλει ένας λαός τριακοσίων, τετρακοσίων εκατομμυρίων! Δεν έχουμε, συνεπώς, ανταγωνιζόμενοι με ίσους όρους πλέον σε διεθνές επίπεδο, την πολυτέλεια των αντεγκλήσεων που παρατηρούνται και που έχουν καταντήσει πλέον ν' αποτελούν αυτοσκοπό. Η αντέγκληση γίνεται αυτοσκοπός, δεν γίνεται ως μέσον του περάσματος μιας συγκεκριμένης πολιτικής. Κάτι πρέπει να πούμε και αναζητούμε μια διαφοροποίηση. Ε, αυτό σε εθνικό επίπεδο είναι εγκληματικό.